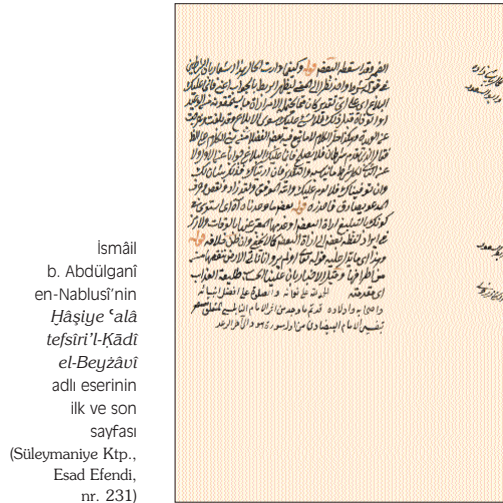

eser telif etme icâzeti aldı. Ardından İst-
tanbul'a gitti ve müderrislik görevine ilâ-
veten Sayda kadılığına tayin edildi. Sâlihi-
ye'deki Sultan Selim Camii müderrisliğine
gönderildi (1056/1646). Daha sonra bu gö-
revinden alındı ve İstanbul'a gidip görevi-
ne iade talebinde bulundu. Böylece Sahn-ı
Semân müderrisliği pâyesi elde etti (1060/
1650). Memleketine dönünce eser yazmak
ve ders vermekle meşgul oldu. Emeviyye
Camii'nde Beyzâvî tefsiri okuttu. Fıkıh, tefsir
ve hadis ilimlerinde derin vukufu yanın-
da tarih ve edebiyat alanlarında da bilgi
sahibi idi. Öğrencileri arasında İbrâhîm b.
Mansûr el-Fettâl, Dimaşk Hanbelî müftü-
sü Ebü'l-Mevâhib Muhammed b. Abdül-
bâki el-Hanbelî ve İbn İzzeddin diye tanı-
nan Seyyid Ahmed el-Beyrûtî bulunmak-
tadır. 26 Zilkade 1062'de (29 Ekim 1652)
Dimaşk'ta vefat etti ve Bâbüssağır Kabri-
stani'nda Cerrâh Camii yakınında aile me-
zarlığına defnedildi. Vefatına birçok kim-
se tarafından mersiyeler yazılmıştır (bun-
lardan ikisi için bk. Muhibbî, I, 410; Ab-
dülganî b. İsmâil en-Nablusî, *el-Haқиka*
ve'l-mecâz, s. 10-11).

Eserleri. 1. *Hâşiye 'alâ tefsiri'l-Kâdi el-Beyzâvî. Envârü't-tenzil'in Hüd, Yûsuf ve Ra'd sûreleri üzerine bir hâşiye olup bu eseri okuturken kaleme almıştır* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 231; Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 9861). 2. *Risâle fi tefsiri kavlihi te'âlâ: İnnallâhe ye'muruküm* (el-Bakara 2/63; bk. Brockelmann, II, 476). 3. *el-İhkâm fi şerhi Düleri'l-hükkâm*. Molla Hüsrev'in fıkıha dair eserinin şerhi olan bu çalışma Nablusî'nin en önemli kitabı kabul edilmektedir. Müellif, müsveddesi on iki cilt tutan eseri "Kitâbü'n-Nikâh" a kadar dört büyük cilt halinde temize çektikten sonra bitiremeden vefat etmiştir. Bir yazmanın ilk cildinin sonundaki kayıttan (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 7193) 1047 (1637) yılında Kahire'de tamamlandığı anlaşılmaktadır (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 5184, 5185, 7193, 9857, 9859). Oğlu Abdülganî en-Nablusî bu kitapta başta *Nihâyetü'l-murâd fi şerhi Hediyeti'bni'l-İmâd* olmak üzere birçok eserinde iktibaslar yapmıştır. 4. *Mecmû'*. Fıkıh, tefsir gibi konularla ilgili nesir ve şiirlerden oluşan bir eserdir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 9132). 5. *Ecvibetü'l-işkâli'l-meşhûr fi ş-şalâti'l-İbrâhîmiyye* (*Risâle fi beyânî't-teşbih fi ş-şalât 'ale'r-Resûl*). Sallî ve Bârik dualarında Hz. Peygamber'e salâtin Hz. İbrâhîm'e salâta benzetilmesi konusunun ele alındığı risâlenin sonunda müellif aynı konuyu *el-İhkâm fi şerhi Düleri'l-hükkâm* adlı eserinde da-

ha geniş biçimde işlediğini ifade etmekte-
dir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmû', nr. 177). 6. *'Uvnânu'l-âyât (Tertibü âyâti'l-Ḳur'âni'l-âzim)*. Vardar müftüsü Hâfız Mahmud Efendi'nin Kur'an âyetlerini daha kolay bulmak için baş taraflarını alfabetik olarak sıraladığı Türkçe *Tertib-i Zibâ* adlı çalışmasının Arapça düzenlenmesidir (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, nr. 4267, 5387, 10081).

Ayrıca *Tahrîrü'l-makâl fi ahvâli beyti'l-mâl, Manzûme fi 'ilmî'l-ferâ'iz* (Muhammed b. Muhammed es-Secâvendî'ye ait *el-Ferâ'izü's-Sirâciyye* metnini manzum hale getirip bazı ilâvelerde bulunmuştur), *Tezkiretü efkari'l-fuḳarâ' li-hâzreti emîri'l-ümerâ'*, *el-İzâh fi beyâni haқиkati's-sünne, Risâletân fi beyâni fazileti leyleti'l-ḳadr bi-tefsiri sûreti'hâ, Tenvîrü'l-'ayneyn ve es-Şarâḫü'l-mustaḳim fi't-taṣavvuf* adlı eserleri kaleme alan Nablusî, Kadî Muhibbüddin el-Hamevî'nin *Manzûme'siyle İbrâhîm el-Halebî'nin Mülteḳa'l-ebḥur* ve Muhammed b. Abdullah et-Timurtaşî'nin *Tenvîrü'l-ebṣâr* isimli kitaplarına kısmî şerhler yazmıştır. Kaside, makta', müveşşah gibi birçok türde şiirleri mevcuttur (bazı örnekler için bk. İbn Şâşû, s. 64-67; Abdülganî en-Nablusî, *el-Haқиka ve'l-mecâz*, s. 8-10). Abdülganî en-Nablusî, Şemseddin adında bir kişinin kendisine Mısır'da babasının şiirlerini içeren bir divanını gördüğünü söylediğini, ancak kendisi henüz ergenlik çağına ulaşmadan babası vefat ettiği için bundan haberdar olamadığını ve babasına ait kitapların çeşitli sebeplerle kaybolduğunu belirtir (*el-Haқиka ve'l-mecâz*, s. 116).

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1199; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 408-410; İbn Şâşû, *Terâcimü ba'zî 'ayânî Dimaşk min 'ulemâ'ihâ ve üdebâ'ihâ*, Beyrut 1886, s. 63-67; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî,

el-Haқиka ve'l-mecâz fi'r-rihle ilâ Bilâdi's-Şâm ve Mısır ve'l-Hicâz (nşr. Ahmed Abdülmecid Herîdî), Kahire 1986, s. 3, 7-14, 19, 78, 82, 116, 188, 326, 338, 390, 447-449, 456, 458; a.mlf., *et-Tefsîrî'l-hâvî 'alâ Tefsîri'l-Beyzâvî*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 199, vr. 3'; İbn Osman el-Miknâsî, *Rihletü'l-Miknâs: İhrâzü'l-mu'allâ ve'r-ḳaḳib fi haccı Beytillâhi'l-harâm ve ziyâreti'l-Ḳudsî's-şerîf ve'l-Halil ve'l-teberük bi-ḳabri'l-Habîb* (nşr. Muhammed Bû Kebûtî), Beyrut-Ebü-zabi 2003, s. 184; Brockelmann, *GAJ Suppl.*, II, 476; *İzâhu'l-meknûn*, I, 35, 155, 334; II, 66; *Hediyetü'l-ârîftin*, I, 218; Zirikî, *el-A'lâm*, I, 314; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, II, 277; İzzet Hasan, *Fihrisü maḥḫḫâtî Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: 'Ulümü'l-Ḳur'ân*, Dimaşk 1381/1962, s. 377; M. Mutî el-Hâfız, *Fihrisü maḥḫḫâtî Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: el-Fikhü'l-Haneḫi*, Dimaşk 1401/1980-81, I, 12, 22-25; II, 8-9, 146-147; a.mlf. – Nizâr Abâza, *'Ulemâ'ü Dimaşk ve 'ayânühâ fi'l-ḳarni'l-hâdi 'aşer el-hicrî*, Dimaşk 1421, II, 112-115; Yâsin M. es-Sewâs, *Fihrisü maḥḫḫâtî Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: el-Mecâmîf*, Dimaşk 1403/1983, I, 103; Salâh M. el-Hiyemî, *Fihrisü maḥḫḫâtî Dâri'l-kütübî'z-Zâhiriyye: 'Ulümü'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*, Dimaşk 1403-1405/1983-84, II, 77-78, 209-210; III, 227-228; İhsan bint Saïd Hulûsî, *A'lâmü'l-fikr fi Dimaşk beyne'l-ḳarneyni'l-evve ve's-şâni 'aşer li'l-hicre*, Dimaşk 1414/1994, s. 93-95.

ŞÜKRÜ ÖZEN

NABLUSÎ, Osman b. İbrâhîm

(عثمان بن إبراهيم النابلسي)

Abû Amr Alâüddin (Fahrüddin) Osmân b. İbrâhîm b. Hâlid el-Kureşî es-Safedî en-Nablusî (ö. 660/1262)

Eyyübiler döneminde Mısır malî divanları ve uygulamalarına dair eserleriyle tanınan devlet adamı.

19 Zilhicce 588'de (26 Aralık 1192) Mısır'da doğdu. Hakkında bilinenler kendi eserlerinde verdiği bilgilerle sınırlıdır. Ailesinin Nablus'tan Mısır'a göç ettiği bilin-

NABLUSÎ, Osman b. İbrâhim

mektedir. Gerek babasının Mısır'da kadî (*Tecridû's-seyfi'l-himme*, s. 68), gerekse anne tarafından dedesi Zeynüddin Ali b. İbrâhim b. Necâ el-Ensârî'nin Hanbelî fakihî (*Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye*, s. 43) olması sebebiyle iyi bir öğretim gördüğü söylenebilir. Nitekim kendisi de bürokrasiye görev almadan önce sadece ilimle meşgul olduğunu belirtmektedir (*a.g.e.*, s. 4; *Tecridû's-seyfi'l-himme*, s. 68). Bir müddet Mısır'da kadılık da yapmıştır. Eyyübî bürokrasisinde ilk resmî vazifesine, el-Melikü'l-Kâmil Muhammed'in henüz sultan olmadan önce Mısır'ın idaresini elinde tuttuğu dönemde Emîr Fahreddin Yûsuf b. Şeyhü'ş-şüyüh'un aracılığıyla başladı (612/ 1215) ve bu alandaki ilk eğitimini ondan aldı. Yirmi yıldan fazla bir süreyle el-Melikü'l-Kâmil'in hizmetinde yüksek görevlerde bulundu ve kendi tabiriyle Mısır'da görev yapmadığı yer kalmadı (*Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye*, s. 4-5). 630 (1233) yılında sultana görüşen Nablusî, daha sonra sultana Mısır'da divanlarda yapılması gereken düzenlemeler hakkında ayrıntılı bir rapor sundu. Ardından Fustat ve Yukarı Mısır'ın malî idaresiyle görevlendirildi, ayrıca Cize gibi başka vilâyetler de tevcih edildi (*a.g.e.*, s. 37-39). Nablusî bu sırada bütün Mısır'ı dolaşarak tecrübesini arttırdı. Ancak Emîr Nüreddin b. Fahreddin Osman b. Kızıl ile aralarında geçen olaylar yüzünden 635 (1237) yılı civarında görevden uzaklaştırıldı (*a.g.e.*, s. 39-44). *Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye* adlı eserini Kahire'de tahta çıkan el-Melikü's-Sâlih Necmeddin Eyyüb'a sununca tekrar görev aldı. 641'de (1243) Feyyûm divanlarının nâzirliğine getirilerek iki yıl bölgede kaldı. Bu esnada *Târîhu'l-Feyyûm*'u telif eden Nablusî'nin daha sonraki hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mısır'da yönetimin 648'den (1250) itibaren Memlûkler'in eline geçmesiyle herhangi bir görev almadığı anlaşılmaktadır. 25 Cemâziyelevvel 660 (17 Nisan 1262) tarihinde Mısır'da öldü.

Eserleri. 1. *Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye fî devâvini'd-diyâri'l-Mısrıyye*. Nablusî bu eserini, el-Melikü'l-Kâmil zamanında nâzirü'd-devâvin olarak görev yaptığı sırada divanlarda gördüğü suistimallerden sultanı haberdar etmek amacıyla yazdığını belirtmektedir (*Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye*, s. 5). Dönemin malî idaresiyle ilgili en önemli kaynak durumunda olan eser beş bölüm olup bunlarda sırasıyla beytûlmâlin korunması hususu, divanlara tayin edilecek görevlilerde

aranması gereken şartlar, Mısır'daki divanların işleyişi, divan görevlilerinin ihmalleri ve divanlarda yapılan suistimaller anlatılmaktadır. Tamamen müellifin gözlemlerine dayandığından eser dönemin iktisadî ve malî uygulamaları açısından son derece önemlidir. Ayrıca ticaret, fiyatlar ve vergilerle ilgili hileler hakkında bilgi veren eserin bir kısmı Charles Owen ve Charley Catler Torrey tarafından İngilizce tercümesiyle birlikte neşredilmiş (bk. bibl.), tamamını Carl Heinrich Becker ve Claude Cahen yayımlamıştır ("Abû 'Amr 'Uthmân b. İbrâhim el-Nablusî, *Kitâb Luma' al-qawânin al-muğıyya fî dawâwin al-diyâr al-Mısrıyya*", *BEO*, XVI [1961], s. 121-129, Arapça metin, s. 1-67). Bu neşir kitap halinde de basılmıştır (Kahire, ts.). 2. *İzhâru şun'ati'l-hayyi'l-kayyûm fî tertibi'l-Feyyûm (Târîhu'l-Feyyûm ve bilâdih)*. Eyyübîler devrinde Feyyûm'un coğrafyası, topografyası, idarî ve iktisadî yapısı hakkında önemli bilgiler içeren eser Eyyübî Sultanı el-Melikü's-Sâlih Eyyüb'un emriyle telif edilmiştir. On bölümden oluşan kitabın ilk bölümlerinde Feyyûm'un coğrafi özellikleri belirtildikten sonra bölgedeki cami ve kiliselerle Feyyûm'a tâbi kasabalar ve köyler anlatılmakta, ürünler, fiyatlar, vergiler, hayvancılık ve bölgede yerleşik kabileler hakkında bilgi verilmektedir. Eserin en önemli yönü Feyyûm'un vergi kayıtlarını içermesidir. Bu verilerden hareketle o dönemde bölgedeki ürünlerle bunların miktarı ve icra edilen zanaatlar öğrenilmektedir. Kitapta Feyyûm'daki sulama sistemiyle ilgili olarak verilen bilgilerden Nablusî'nin bu konuda uzman olduğu anlaşılmaktadır. 641 (1243) yılında tamamlanan eser Bernhard Moritz tarafından neşredilmiştir (*Description du Fayyûm au VIIme siècle de l'hégire*, Kahire 1899; Beyrut 1974; ed. F. Sezgin, *Islamic Geography*, LIV, Frankfurt 1992).

Ortaçağ İslâm tarihi kaynaklarında en der bulunan malî veriler sunan *Târîhu'l-Feyyûm* XIX. yüzyıl sonlarından itibaren araştırmacıların ilgisini çekmiş ve bu esere istinaden Feyyûm'un iktisadî tarihiyle ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Başlıcaları şunlardır: Ahmed Zeki Paşa; "Une description arabe du Fayoum au VIIe siècle de l'hégire" (*Bulletin de la société khediviale géographie*, V [Kahire 1899], s. 253-295); M. Georges Salmon, "Note sur la flore du Fayoum d'après an-Naboulsi" (*BIFAO*, I [1901], s. 25-28); "Repertoire géographique de la province du Fayoum d'après le kitâb Târikh al-Fayyûm d'an-Naboulsi" (*BIFAO*, I [1901], s. 29-77); Ali

Şâfi Bey, "Fayoum Irrigation as described by Nabulsi in 1245 A.D. with a Description of the Present System of Irrigation and a Note on Lake Moeris" (*Bulletin de la société royale géographie d'Égypte*, XX [Cairo 1939], s. 283-327); Claude Cahen, "Le régime des impôts dans le Fayyûm ayyûbide" (*Arabica*, III [Leiden 1956], s. 8-30). Son olarak Ingeborg König, Nablusî'ye göre Feyyûm vahasını ayrıntılı bir çalışmada ele almıştır (bk. bibl.).

Müellifin Kıptî memurların hatalarını ortaya koymak için telif ettiği *Tecridû's-seyfi'l-himme li'stihrâci mâ fî zimmeti'z-zimme* adlı eserinin günümüze ulaşan bir kısmı Claude Cahen ve Carl Becker tarafından *Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye*'ye ek olarak yayımlandığı gibi (*BEO*, XVI [1961], Arapça metin, s. 68-78) Cl. Cahen tarafından tekrar neşredilmiştir (bk. bibl.). Nablusî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri *Hüsnü's-serîre fî ittihâdi'l-hısn bi'l-Cezîre* (Makrîzî, I, 86) ve *Hüsnü's-sülûk fî fazlı meliki Mısr 'alâ sâ'iri'l-mülûk'tür (İzhâru şun'ati'l-hayyi'l-kayyûm*, s. 14).

BİBLİYOGRAFYA :

Osman b. İbrâhim en-Nablusî, *Kitâbü Lûma'î'l-ķavânini'l-muğıyye fî devâvini'd-diyâri'l-Mısrıyye* (nşr. C. Becker – Cl. Cahen, *BEO*, XVI [1961] içinde), s. 1-67, ayrıca bk. neşredenlerin girişi, s. 121-129; a.mf., *Tecridû's-seyfi'l-himme li'stihrâci mâ fî zimmeti'z-zimme* (a.e. içinde), s. 68-78; a.mf., *İzhâru şun'ati'l-hayyi'l-kayyûm fî tertibi'l-Feyyûm: Târîhu'l-Feyyûm ve bilâdih* (nşr. B. Moritz), Kahire 1899; Makrîzî, *el-Hıttâ, I*, 86; Serkis, *Mu'cem*, II, 1210; Brockelmann, *GAL*, I, 409; *Suppl.*, I, 573; H. L. Gottschalk, *al-Malik al-Kâmil von Egypten und seine Zeit*, Wiesbaden 1958, s. 15-16; Zirikli, *el-A'İlâm* (Fethullah), IV, 202; Charles A. Owen – C. C. Torrey, "Scandal in the Egyptian Treasury: A Portion of the Luma al-Qawânin of 'Uthmân ibn İbrâhim al-Nâbulusi: Introductory Statement", *JNES*, XIV/2 (1955), s. 70-96; Cl. Cahen, "Histoires coptes d'un cadî médiéval extraits du Kitâb Tâdjrid Saif al-himma li'stikhrâdj mâ fî dhimmat al-Dhimma de 'Uthmân b. İbrâhim an-Nâbulusi", *BIFAO*, LIX (1960), s. 133-150; I. König, "Die Oase al-Fayyûm nach 'Utmân ibn İbrâhim an-Nâbulusi. Ein Beitrag zur Wirtschaftsgeschichte Ägyptens um die Mitte des 13. Jahrhunderts n.Chr.", *Zeitschrift für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften*, X, Frankfurt 1995-96, s. 189-255.

CENGİZ TOMAR

NÂBULUS

(bk. NABLUS).

NÂCİ, Muallim

(bk. MUALLİM NÂCİ).